

MARKO ŠELIĆ

**ZAJEDNO
SAMI**

— Laguna —

Copyright © 2008 Marko Šelić
Copyright dramatizacije © 2010 Branislava Ilić

Copyright © 2015 ovog izdanja, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

**ZAJEDNO
SAMI**

Sadržaj

Zajedno sami	9
Glava I – Bioskop, pa autobus	13
Glava II – Priča o skretanju s teme u tri slike . . .	21
Glava III – Ćutanja	30
Glava IV – Priča o Nesrećnom	36
Glava V – Saputnici	50
Glava VI – Priča o Šporetu	56
Glava VII – Glave i torbe	71
Glava VIII – Priča o čoveku koji je želeo da nadmudri kosmos	74
Glava IX – Fino odeveni gospodin, prost čovek i crkvenjak	77
Glava X – Jovanova priča	89
Glava XI – Biti grešan	95
Glava XII – Dečak	107
Glava XIII – Priča o Ciganki	110

Glava XIV – Crtice o veri115
Glava XV – Priča o Leu118
Glava XVI – Intermeco134
Glava XVII – Priča o Jeleni137
Glava XVIII – Srodne duše142
Glava XIX – Priča o Raju149
Glava XX – Đavo156
Glava XXI – Ljudi163
Glava XXII – Priča o Paklu169
Glava XXIII – Točkovi180
Glava XXIV – Oči183
Glava XXV – Bog.189
Umesto pogovora193
Zaglavljani195
O autoru265

ZAJEDNO SAMI

Branimir Živojinović (1939 – 2007)

VOŽNJA AUTOBUSOM

Bio je jedan od onih pasmurnih dana;
htedoh da uđem, a onda se uskolebah:
Kuda to voziš, majstore? – Do Kalemegdana
Ili do crnog neba?

Unutra je bio, kao i vazda, krkljanac.
Ipak se reših: zna on kud treba.
Prigušili me sa svih strana
dok leteh put olovnog neba.

Iziđoh, nasred belih zatekoh se poljana,
sakat i slomljenog rebra.
Beše to, rekoh, jedan od onih sivih dana
što vode ka provedrici neba.

Glava I

Bioskop, pa autobus

Premda sedišta tog bioskopa nisu bila numerisana – kao što ni ulaznica uopšte nije bilo – on je znao gde treba da sedne, pošto je samo jedno mesto bilo prazno. Zapravo, prvi red se i sastojao samo od tog jednog, slobodnog, njegovog mesta. Čuo je prilično indiskretno gundanje kada se zaputio tamo. Zato mu se odmah učini da je sala ispunjena veoma probranim krdom alapača, opajdara, vućumara, ogovarača i ostalog stručnog kadra visokokvalifikovanog za sumiranje tuđih života u smiraj dana.

„Šta im to treba, da ovako goveđe zinu... pas ih jeb'o, da ih jeb'o.“

No, Radoje Bakrač, iz očekivane milošte zvani Raša, nije ni slutio do koje mere ta potreba može ići. Nije on ni bio od onih koji previše razmišljaju; samo je osetio sudar sa očima koje čkilje u bioskopskom mraku i šteluju se na skeniranje njegove figure, pa te, ne previše obrađene utiske odmah šalju dole u jezike, a ovi su već stavljeni u položaj zategnutog katapultu, samo čekaju da reči siđu.

Kratkim i brzim pokretima šake, Radoje Bakrač ispipa čitav svoj sako, onako kako se to čini kad se želi stresti kakva prašina. Ili pogledi. Tada on otkri da pogledi imaju zube, i da se grčevito drže za njega. Pobogu, pa neko mora stići i poslednji na projekciju, nije li malo previše strogih očiju povodom takve jedne stvari, ipak? Pa, i nije: ubrzo se ispostavilo (a to mu je došapnuo gospodin sa sedišta iza njegovog) da čitava sala negoduje zato što su samo na njega čekali, pa da projekcija počne.

Vrag bi znao kako je on, odjednom, postao tako bitan – ali valjalo je priznati: pod tim okolnostima, kriv je. Zato se glupo i nevešto osmehnu gospodinu sa sedišta iza u znak izvinjenja, prekrsti noge i tobože koncentrisano stade da zeva u platno.

Kraj filma praćen je aplauzom, svi su bili na nogama, a neki su čak prilazili Radoju Bakraču i čestitali mu. Rekoše mu da je bio mnogo više od naturščika i da je prava šteta što njegov talenat nije bio otkriven mnogo ranije. Mnogi se složiše da bi nešto ovako trebalo da bude blokbuster, a ne ona gomila holivudskog đubreta bez trunke umetničke vrednosti i ukusa stvarnog života. Bivši komšija iskreno zavrte glavom u neverici, pa priznade kako bi manje vikao na ženu – samo da je mogao znati koliko to Rašine vijuge izmešta iz šina – a o noćnom kartanju sa pijanim kamiondžijama, svojim kolegama, da se i ne priča. U jednom ćošku sale, neki bivši predsednik glasno je ispovedao kako bi on svoj posao obavljao mnogo savesnije da je mogao znati koliko prosečnjaci stvarno ispaštaju, te da kinematografima treba izvući uši što ne potenciraju živote običnih ljudi kao glavnu inspiraciju. Raši je iskreno čestitao i neki čovek za koga rekoše da je

u svoje vreme bio oskarovac, ali ga Raša, usled svoje kinematografske sakatosti i tankog poznavanja stranih jezika, nije ni prepoznao ni razumeo. Jedan debeljuškasti bivši Kinez ubeđivao je prisutne kako je upravo on onaj koji je u tom i tom minutu filma bio epizodista – prodavac na buvljaku od kojeg je Radoje Bakrač kupio neke trice. Pa neće biti da Kinezi prodaju samo bezvezarije, čim je taj kadar ušao u film! No, nije uspevao da jedan tako bitan zaključak plasira do baš svih ušesa, pošto su tik pored njega neke bivše gospođe horski oplakivale scenu Rašino razvoda. Ma kako to, onako lepa a onako bezosećajna, a on dobar i mio... zla tašta je sve to zamesila, i to se videlo još u prvoj polovini filma – a razvod se, ipak, nije mogao izbeći. Prodavac maramica, neki dedica zbrčkanog lica i jareće brade, profitirajući na iskrenim damskim suzama, u prolazu lako potapša Rašu po leđima i prišapnu: „Dobar si, mali, dobar si!“ Nepristojno obučena devojka dograbi ga za drugo uvo i u njega usu konstataciju da ju je scena Rašine prve onanije iskreno napalila i da bi ga rado podučila kako da se sa ženom snađe podjednako vešto kao sa svojom desnicom. Bend sastavljen od bivših zvezda, koji se tu zatekao, već je pevušio ideju za novu pesmu inspirisanu odgledanim filmom, na šta je Zapa bez ustezanja konstatovao da im je ideja čisto sranje i otišao da sam napravi mjuzikl sa istom temom. Neki bezobraznik lisičjeg lica ugura Raši u ruku smotuljak i poverljivo mu reče: „One noći kad si bio usamljen i patetičan – napravio si dobar izbor, ona to stvarno radi najbolje – i, znaš šta ću ti reći? Care, ona ti je već duže vreme ovde! Tu imaš moj broj, pa se javi... mogu da ti sredim. I dalje je najbolja za oralac.“ Onda ispusti kroz zube neki zvuk nalik na one što

ih mačke ispuštaju u februaru, samo još grotesknije – to je valjda imalo za cilj da zvuči pohotno, onako u vražju mater pohotno – pa namignu i ode. Još poneki bivši čovek dobaci mu koju reč iskrenog bodrenja, pa galama lagano stade da jenjava.

Kad i poslednji posetilac izađe, Radoje Bakrač pride portiru i izgubljeno se zagleda u njega. Portir mu takođe od srca čestita, no primeti da je glumčina preterano bleđa, mnogo više nego što je red za ovakvu priliku. „Nemoj da se stidiš, momče, nemaš razloga! Sjajan si!“ Drhtavim i isprekidanim glasom, Raša napokon ispljuna reči koje sve to vreme behu zaglavljene u njegovom grlu. „Gospodine... oprostite, ali... zamišljao sam da je to što ti se film života izvrti u momentu smrti... da je to malo intimnija stvar... čak potpuno intimna... ne baš ovako...“ Portir razvuče srdačni osmeh izvinjenja. „Ne primajte to lično, molim vas... to je ovde veoma popularna zabava oduvek, i sve projekcije su ovako pune! Budite ponosni! Nekada smo punili bioskope samo kad umre neko važan... a pogledajte sad! Vala tako i treba, pa svi su ljudi važni!“ Malo zastade da poslednje reči načine eho u Rašinoj zbunjenoj glavi, i potom dodade: „Doduše, dobro... razumem vas... nije uobičajeno da sveži pokojnik bude svestan svega ovoga... obično misli da je sam u sali, tako je predviđeno, to tako biva... ali eto, s vama se dogodila neka greška. Pa, šta ćemo... dešava se.“

„Pasuljčina me razvalila...“ – beše to misao s kojom je Raša podigao kapke i nerado ugledao svakidašnji prizor javnog prevoza, kojeg je oduvek zvao „stočni vagon“. Za divno čudo, barem je sedeo. To ga je unekoliko i razočaravalo, jer je obožavao da hobistički izbaci gasovite otrove iz

svog tela kroz rektalni auspuh usred najveće gužve u prevozu i da zatim posmatra reakciju svojih sužnjih saboraca. A ovde gužve nema, baš sad kad mu je pogon u punoj snazi. Raša protrlja oči rukavom. „ Da, skroz me razvalila. Sve i kad sam uspeo da zaspim noćas, sanjao sam bljuvotine. Ali ova poslednja, ovo što sam sad sanjao, bioskop i neki narod tu... za medalju. Pasuljčina plus atmosfera u javnom prevozu jednako lepeza gadosti.“ I inače je običavao da drema na putu do posla, u svakoj od tih retkih prilika kad uspe da nađe slobodno mesto. A vala, jesu te prilike retke. Valja ustupiti mesto babama, dedama, trudnicama, gospama s malom decom, ženama uopšte, ratnim, mirnodopskim i mentalnim invalidima, i svima koji se prave da spadaju u bilo koju navedenu kategoriju. Kad sve to sabereš, ima li muškarac u ranim tridesetim ikada prava da sedne? Danas je, dakle, veliki dan. Raša Bakrač sedi i čak mirno drema u javnom. Predivno. A otkud to? „Pa dabome, otud što se jebeni autobus zaglavio u saobraćaju i ne mrda s mesta! Možeš mirno da slažeš kulu od karata i posle da se popneš na nju i zasedneš. Ne mrda uopšte!“ – promrmlja Raša u sebi. Gotovo. Ovo je to jubilarno peto kašnjenje zbog kog će izgubiti posao. Da pukneš od muke. Da stvar bude još gora, primetio je da do njega sedi neki mrgodni starac, a iza njega izrazito antipatični čovečuljak, unezveren i uzvrpoljen, koji nikako da se ugnezdi u sedište, i još svako malo panično briše znoj sa čela, prilikom čega ne može a da ne čušne Rašu. Stvarno samo da pukneš od muke, snagom nuklearke.

I tako Raša kursorom u obliku penisalnog štapa kliknu u svojoj glavi na folder „psovke iz najgore birtije, made in Srbija“ i odatle stade da vadi i nabraja u sebi one

najsočnije, te da ih adresira na sve postojeće. Prva na meti behu mu stakla autobusa, tako neopisivo prljava da bi čak i prasac od pogleda na njih doživeo estetski kolaps i počinio protestno samoubistvo. To zapažanje neizbežno preusmerava psovke na račun države i poreza. „Majku im onu licemernu, samo lažu i mažu i sve to uz milogled... od ovih stakala samo je njihova biografija štrokavija. Ne mož' čovek da vidi ni gde je stanica na kojoj treba da siđe. Sledeći put kad bude bilo glasanja, ima da dopišem Šećeroskog i da ga zaokružim, on bi bar podelio četke i metle i u akciju... ma trebalo ga je izglasati još onda...“ Ukronijske misli potekoše u tom pravcu i zabaviše Rašu dobrih nekoliko minuta, a onda je postao iznova svestan protoka vremena, a skupa s tim i činjenice da se autobus nije pomerio ni za pedalj. Dakle, apsolutno neviđeno. Šta li bi sada uradio legendarni vozač Mile Rizik, onaj što je od Koteža do Trga stigao za sedam-osam minuta i tako se večno mitologizovao? Bolje bi bilo da je i taj rešio da se kandiduje. Na novu alternativnu istoriju Raša potroši još nekoliko minuta, pa pošto je stvarnost nakon toga opet zatekao netaknutu, on ustade sa svog mesta – a to je bilo mesto tik iza vozača – i odluči da vidi vozačevu njušku, besan na nju kao da je ona kriva što je nastao zastoj.

No, u vozačevoj „kabini“ ne beše nikoga. „Sve lepše od lepšeg. Možda u pitanju nije nikakav zastoj nego je gospodin vozač zastao na stanici da kupi sebi pljuge i tom prilikom svojoj rošavoj vršnjakinji s trafike deli komplimente dok joj zakazuje sastanak uz jeftino vince i pipkanje mlitavih i neupotrebljivih erotskih atributa. Majku mu odvratnu!“ Raša zamahnu rukom da se tresne po čelu i tada na njoj oseti nečiji drhtavi dodir. Beše to čičica,

njegov za psovanje inspirativni saputnik sa sedišta iza. „Pobogu, pobogu, gospodine, sedite nazad! Šta to radite? Ne nameravate valjda da dirate komande?“ – procvile. „Ta ti nije loša, čiča. Bogami, Mile Rizik bi to uradio da je ovde.“ – procedi nevoljno Raša. Zavrte glavom, pa upita: „Dobro, gde je ovaj?“ „Koji?“ „Deda Mraz“ – Rašu izdade strpljenje – „Ovaj vozač, ko drugi!“ „Alo, majmunčino, ne urlaj nego sedi nazad! Šta glumiš tu?“ – dobaci ženski glas. Raša pogleda preko čovečuljkovog ramena i tu pro-nađe mladu i lepu ženu, razmazane šminke i raščupane kose. Zaličila mu je na neku flekavu, prgavu patku, upravo izašlu iz reke u koju se dan ranije izlila nafta. „Šta, punk’s not dead, koj’ moj?“ – prošaputa, pa vrati pogled na svog pređašnjeg sagovornika. Taman kad je hteo u jednom dahu da ih pošalje tamo gde ne sijaju ni sunce ni mesec, on zapazi crvenilo na čovečuljkovom vratu. „Ovaj kao da je skinut s vešala...“ – s jezom pomisli. I tek tada primeti još jedan faktor bitan za njegovo nesmetano dremanje: u ovom autobusu, do trenutak ranije, zapravo niko nije zucnuo ni reči. Grobna tišina, poremećena zahvaljujući njegovoj eskalirajućoj nervozici. Déjá vu. Osetio je na sebi iste proždiruće poglede kao u snu. Oči svih putnika bile su na njemu. Ali ovoga puta pogledi nisu bili gundajući i skenerski.

Bili su prestrašeni.

Tajac se nastavio. Raša gleda ljude, oni sa sve većom strepnjom gledaju njega, čikica istraumirano stoji pred njim i maramicom struže čeonu kost, devojka ga neprijateljski fiksira, žvaće žvaku i vrti pramen kose. I svi čute.

U nekom trenutku, devojka naduva balon od žvake koji naglo pukne i trgne sve prisutne. „’Oćeš ti da sedneš,

napokon?“ – upita tiho i drsko. Čovečuljak ga na to neka-ko samilosno i molećivo pogleda u oči i stade da klima glavom, nagovarajući ga tako da posluša. Raša prostreli još jednom celi autobus očima, i najzad sumnjičavo upita: „Šta je, bre, ovo?“ „Instant-prevoz u nebesa, milina jedna!“ – iskrelji mu se devojka – „Sedi nazad i čekaj da bus ponovo krene, kao i svi ostali.“ „Učinite kako kaže, gospodine, nemojmo još problema... zar nije dovoljno...“ – gotovo zaplaka mali čovek, stežući Rašinu šaku u svojoj.

Raša Bakrač stade da ozbiljno ne razume. „Ama šta, kog đavola...“ – zbunjeno šapnu.

Zaista, to nije bio gradski autobus: imao je klima-uređaj, mogao si da se poslužiš kafom ili čajem iz aparata, a tu je bila i dnevna štampa u pregradama pored svakog sedišta. Svakako nije državni, a veliki je to luksuz i za privatne gradske prevoznike. Raši Bakraču sve to uletelo je u kadar prilično odjednom, i pre nego što je obradio tolike podatke primljene poslednjih minuta, začuo se razglas. „Poštovane pokojne dame i gospodo, neizmerno nam je žao što vam ovo moramo saopštiti – prvenstveno zbog toga što ovakva glupost nikako ne bi smela da se desi – ali vaš autobus se pokvario. Rado bismo vam rekli za koliko vremena će kvar biti otklonjen, no o tome je uzaludno govoriti, budući da ste već sa ove strane granice, ako razumete... sa strane gde vreme više nema nikakav smisao. Svesni smo da prevoz na drugu stranu verovatno niste zamišljali baš ovako, no čitav kosmos i njegovo uređenje uistinu su vrlo, vrlo daleko od pojmova 'savršeno' i 'uređeno'... Uglavnom, autobus je bar komforan i udoban, ako ništa drugo. Činimo sve što možemo da popravimo štetu, te da se vožnja nastavi. Naše iskreno

saučešće povodom vaše smrti i, još jednom, izvinite zbog nastalog problema. Prijatno.“

To beše to. Radoje Bakrač, kao u bunilu ili hipnozi, otide nazad na svoje mesto, sede i pogubljeno zagnjuri lice među šake. Neka nedefinisana psovka lebdela mu je na usnama, ali ništa iz njegovog uobičajenog arsenala nije mu se više činilo prigodnim...

Glava II

Priča o skretanju s teme u tri slike

„Budalo jedna, šta ti misliš da si? Ti si nula, budalo! Nula od žene!“ „Đorđe, pobogu...“ – promuca Nada i nekako nagoni spusti ruku na grudi, kao da će time zadržati srce, prepuno a prazno, da ne iskoči i ne eksplodira razbivši se o pod, noseći u zaborav čitav jedan život načinjen od tuđeg baruta. „Sad ću te ja ovom flašom, seme ti tvoje jebem, sad ćeš ti... Nikada te nisam ni voleo! Imam ja žena i žena, od početka još... ti, nulo jedna, ti!“ „Đorđe moj...“ – zajeca ona, dok je lagano obarala pogled ka podu, i činilo se da se s njenim očima upravo stropoštava i poslednja zvezda koja je makar nešto svetla davala noći njihovih života. „...zašto...?“ – jedva čujno izusti. Cela vasseljena zatresla se onog časa kad on dreknu. „Zato! Zato što ne možeš da rodiš! Mamu ti jebem, ti... ti nisi žena, ti nisi ništa!“ Trenutak ćutnje. Onda Nada kriknu i pokri šakama lice, a ono se zamrlja neprirodno, surovo,

kao kad bi kofa vode bila pljusnuta preko tek završenog akvarela. Šta ostaje? Gomila boja koje se dave, grčevito se držeći za papir u pokušaju da daju neki smisao slici... ali sve je razliveno. Sve su samo ostaci. Đorđe je, skupa sa svojom poluraskopčanom košuljom o kojoj je groteskno visila kravata umočena u vino, stajao tamo kod prozora i mrmljao ono stravično „...sad ću te ja ovom flašom po glavi...“ – no, zapravo, nije više bilo onako stravično, stravično kao pucanj. Sad je bilo stravično kao odjek. Samo eho, izgubljen u ogromnoj crnoj rupi što je sad neizbrisivo stajala na tih nekoliko kvadratnih metara male dnevne sobe, između njega i nje. Sve je ta rupa gutala. Sad ne bi bolela ni ta flaša, ni metak iz pištolja... samo je odjek to... poslednji samrtni trzaj nečega što već dugo, tako umarajuće dugo živi na aparatima i moli, vapi da umre. Smrt, sasvim iskonska stvar, još ćemo i lako s njom – bez obzira na to šta tačno umire... ali zato, samrtni trzaji... blažen je kraj kad nastupi, upravo zbog njih. Eno sad Đorđa, tamo kod prozora, kako se rve sa svojim demonima i psuje Sudbinu, jer sada, baš sada kad već treba napokon da se desi nekakav, kakav god kraj i rasplet... baš sada, on vidi njen odraz u prozorskom staklu.

Bio je to kristalni odraz, sasvim plastičan, sasvim od strane pomenute gospođe Sudbine izrežiran da ubije, koncentrisan i precizan, jedan odraz jasniji nego lice u stvarnosti, lice s kojim se Đorđe ni za šta na svetu sad ne bi suočio okrenuvši se. Ogromni Đorđe, od starta vaspitavan da bude vojnik, Đorđe sa malo reči, odlučni general Đorđe F. Arsić, general F. Arsić alias „...vratićemo Krajinu i ono dole naše i svima ćemo majke da se...“ – sve bi on to, odmah sad da ga pozovu. Sve bi on to. Samo se nipošto,

nipošto u ovom momentu ne bi suočio sa licem žene koja stoji tu iza, posle petnaest godina zajedničkog života, i rida na podu. Mumrlaj, Đorđe. Gundaj sebi u bradu, reci joj šta joj ide, prokletnici jednoj, ma nije još dovoljno, reci joj još... ali glas je tih, general F. Arsić govori mrmljajućim tonom. General F. Arsić je poražen. A ovaj hiperrealistički portret tu u staklu tužni je grb na protivničkoj zastavi, upravo pobodenoj u njegovo izgubljeno sve. Izgubio je od života.

Strašno beše to njeno lice. Bio je kao mladić spram nje, ona više ličiše na njegovu majku nego na ženu. Ali, šta se moglo? Izgledala je upravo kako jedino može i mora da izgleda: kao neko ko je čitav svoj život proživio za druge. Jedno ogromno srce koje je moralo da upije snagu iz svega ostalog u telu, da bi se napajalo i postojalo. Ovaj razliveni akvarel gore na licu neprijatno je isprepletao sve te silne bore... sad su se tako hororno spajale i presecale kao da ujedno svedoče, simbolizuju i proklinju sve staze kojima se hodalo. I još više, sve puteve koji se nisu morali ukrstiti spojivši se, a ukrstili su se i spojili su se...

Kada je kvaka ulaznih vrata škripnula pod njenim dlanom, Đorđe poluglasno dodade, ne pomerajući se sa svog položaja (tako se to zvalo za vojnike i tako se nije napuštalo ni kad gubiš): „Prosićeš.“ Samo toliko. Ona ode, a fantazmi sa prozorskog stakla zauvek nestadoše odatle. No zauvek se useliše u generalovo srce.

Mali Raša veoma je voleo svoju komšinicu, teta Nadu. Spremala je najbolje princes-krofne i umela da ispriča najlepše priče. Kada ju je video kako plače gušeci se, dok njegovoj mami prepričava događaj od te večeri, Radoje se u neverici strese i prvi put dobi nejasnu ideju da nešto

krupno sa ovim svetom nije u redu, čim teta Nada ovo-liko rida.

Srećom, svemir smešten u malu dečju glavu nije se previše mučio pri usisavanju ovog saznanja. Jer, deca imaju taj divni dar da prelaze preko onoga što ne razumeju, a nameće im se. Uostalom, i Milančetovi mama i tata su razvedeni. A Raka je krišom jednom slušao kako mama plače, isprekidano govoreći nešto o toj reči – razvod. Pa šta? Pa ništa. Eto tako. Nego, valja misliti na sastanak ekipe za nekoliko dana: društvo je smislilo novi plan – da se napravi podzemna baza! Podzemna baza, čoveče! I da se tu tajno okupljaju, kuju planove za napad na decu s drugog kraja ulice, skrivaju sebi drage predmete i figurice od plastelina, prizivaju duhove. A tu će preneti i sve gvozdeno što su do sada predano prikupljali, s namerom da naprave tenk. Prava stvar! Dani pre ovog tekli su barem duplo brže u iščekivanju velikog zbora, i Raša nije osećao nikakvu potrebu da se vraća stvarima koje ne razume.

U tačno dogovoreni čas, blatnjava lica stadoše da zure u parče kartona na kojem beše nacrtan nekakav nepravilan oblik ofarban u zeleno i crni kružić u njemu. Dečko zvani Štreber lakim pokretom ruke proveri jesu li mu naočare na mestu, gordo se nakašlja, te stade da objašnjava svoj plan izložen tim tehničkim crtežom. Govorio je polako, naglašavajući svaku reč, jer su mu sve bile podjednako važne. „Popećemo se na brdašce kod zgrade broj sedam“ (tu uperi prst na zeleni oblik), „i tu ćemo početi kopanje rupe“ (tad pokaza na crnilo). Oštrim pogledom premeri svakog člana grupe, pa ponosno dodade. „Tako ćemo nastaviti sve dok je ne iskopamo.“ Trenutak trudne tišine, koja uskoro izrodi

oduševljenu graju i ovacije. Svi su bili zadovoljni ovako detaljnim raspletom svoje dileme oko toga šta i kako treba činiti da bi se dobilo željeno podzemno skrovište, i svi su grlili i ljubili svog drugara Štrebera, na šta on trijumfalno dodade da plan nikako nije mogao ispasti loš kad je toliko dugo radio na njemu, kao i činjenicu da taj plan ima samo jednu rupu: onu koja će se kopati! Pa, jasno! Sve prosto k'o pasulj! Nastalaj drugarskoj sreći ne bi bilo kraja da u jednom momentu Kića, jedina devojčica ove muške gerile, nije značajno obrisala rukavom nos i prezrivim glasom pokrenula pitanje o tome čime će se kopati. Jer motike, ašovi i slične stvari nisu baš sitnice; neće biti lako izneti ih napolje, a da roditelji ne primete...

Tako se blatnjava lica obojiše brigom. Jedan dečaćić dade predlog da se kopa testerom. Nakon što su se siti ismejali, ostali mu objasniše čemu testera zapravo služi, te ga biranim rečima zamoliše da postupa štedljivije prema ispoljavanju svog debiliteta, pod pretnjom da će, u suprotnom, biti izbačen iz društva. Onda opet utonuše u šake i razmišljanje. No, dečaćić se ponovo oglasi i predloži čekić. Štreber je već bio uzeo zalet da objasni nesrećniku stepen njegove retardacije, ali je u taj mah zapazio Vođin mrgud. Svi ustuknuše. Beše očigledno da Vođa, nekim čudom, razmišlja o toj ideji, kao da je važe. I zaista, Vođa potapša postidjenog dečaka po leđima i ozbiljno zaključí: „Čekićem bi moglo da se kopa, ali matori se toga nikad ne bi setili! Uz to, lako se iznosi: sakriješ ga u rukav, pa teraj! Ovako ćemo: svakog dana neko drugi iznosiće čekić, pa su manje šanse da budemo provaljeni, osim ako baš ne udari maler! Eto kako ćemo!“ Graja se iznova raspali, a to što nikome nije bilo sasvim jasno kako se to kopa čekićem,

to i nije bila značajna prepreka usklikima i osmesima. Na kraju, o Vođinim zamislima se ne diskutuje.

Već sutra, Vođa je otklonio svaku nedoumicu: prvi je izneo čekić iz svoje kuće, okupio društvo i svoje mišićavo telo stavio u pogon. Neko je rekao da je kopanje čekićem čak teže od ukucavanja eksera motikom, ali taj koji se toga setio bio je brzo ućutkan čuvenim dečjim „otkud ti znaš, jesi probao?“ argumentom. Posao je išao presporo, pod budnim okom letnjeg sunca Vođa je bio sav moker, ali nije odustajao. U neko doba, zamenio ga je Raka, sa jednakim učinkom. Štreber je podizao borbeni moral ekipe svojim govorima o tome da sve treba da izgleda i ide baš ovako kako izgleda i ide, jer je kopanje čekićem njihov izum i ne može se upoređivati sa nekim drugim kopanjem rupe pomoću čekića, pošto nijedno nije zabeleženo. Ni u jednoj od tri knjige koje je on čitao (što ga je činilo pametnjakovićem društva i uvek bi se, uz opšte odobravanje, pozvao na to) nema ni slova o takvom nečemu. Guta je dobio pesnicom po nosu od Kiće, jer ju je zadirkivao da previše providno zeva u obnaženog Vođu. Ostali su čekali svoj red, uglavnom komentarišući novi broj „Zagora“ – a Radoje je vodio berzovne pregovore oko zamene stripova. I tako iz dana u dan...

Napokon, tresnula je neka izrazito odurna kišurina koja je poremetila rad na skloništu, i pošto je potrajala dobrih sedam dana, društvo je smislilo nove ideje i mic po mic, kako to već biva, sve se manje pričalo o rupi na brdu kod zgrade broj sedam. Na kraju, više se nije ni pominjala. Tek kad je došla jesen, Milanče se lupio po čelu i nervozno zaključio kako ništa nije bilo tako dobro kao plan o podzemnoj bazi. Tad se svi zamisliše i zažališe što su tako

bezrazložno batalili posao. Onda je ispalo da ama baš niko ne može da se seti ničeg zanimljivijeg od toga, ništa što su radili nije se moglo meriti s planom o rupi na brdu. Ono sa prženjem i jedenjem skakavaca blistalo je na prvom mestu najglupljih ideja, s tim što je Štreber tvrdio da ideja o takvoj vežbi za preživljavanje u prirodi uopšte nije bila njegova ili, ako već svi tvrde da jeste, to nije nešto čega se on seća. Nikome nije bilo jasno kako su samo mogli da se odreknu svog skrovišta, upravo u času kad su teškom mukom bili iskopali čitav kubni metar rupe. Smesta su se pokupili i otišli da vide svoju načetu, napuštenu rupu.

No, tamo gde su ostavili rupu, sada je bila gomila smeća i poljske trave. Hladan tuš. Zatrpana! Potpuno zatrpana, i to na ovakav način! Dane je panično počeo da uklanja otpatke sa površine, ali mu je Vođa naredio da prestane. „Možda ima tu i neko govno. A ti plačeš kao žena kad se umочиš u govno, dešavalo ti se već.“ Svi su bili bez daha. Kićina ženska strana ovde je nadvladala i ona poče da plače. A ni dečaci nisu bili daleko od toga; već iskolačene oči punile su se suzama. Ništa na svetu nije moglo biti gore od toga.

...ili je, ipak, moglo? Neka bezuba baba promolila je svoje gušteroliko lice kroz jedan od prozora zgrade broj sedam i dreknula: „Mangupi, bitange, šta šušnjarite tu? Ne rasturajte to đubre, majku vam!“ Vođa istupi, kako je uvek i činio u sličnim situacijama, ali svi osetiše da mu glas drhti, što nikada ranije nisu čuli. „Tu je bila rupa...“ – nespretno i zbunjeno izusti. I tada se dogodilo ono još gore: žena sa prozora izgovori najstrašnju rečenicu koju su deca ikada čula. Pokaza rukom u neodređenom pravcu i povika: „Ma marš bre tamo, derište jedno, pa ljudi su

i kopali rupu da bi bacali đubre! 'Ajde, tutanj!' Dečaci osetiše kako im neki potpuno novi osećaj drma celo telo i očajno pogledaše u Vođu. Onog časa kad je Vođa pognuo glavu i, ne okrećući im lice, zakoračio nizbrdo, pređašnji teskobni osećaj dobio je čeljusti i počeo da proždire glave dečaka. Dane je, kao oparen, pohitao za Vođom i uhvatio ga za rame u nameri da ga zadrži, ali ga je Vođa, i dalje skrivajući svoje lice od pogleda, tako snažno odgurnuo da je Dane pao na zemlju i to uradivši kolut-nazad. Kad je Vođe nestalo iz vidokruga, svi lagano i nesigurno krenuše, bez reči i bez pogleda, stazom koja je vodila sa brdašceta dole na ulicu, pa svako svojoj kući. Tri dana niko nije izašao napolje, a od četvrtog dana pa zauvek niko nije zucnuo reč o događaju kod zgrade broj sedam. Osim malog Daneta, koji je priznao kako je ruku umočio u govno kad je pao. Pseće je bilo, veli. On se dobro razumeo u to.

Onog dana na brdašcetu, Radoje i ostali dečaci prvi put u životu suočili su se sa onim što se zove nepravda.

I nikada ga nisu zaboravili. Godinama posle, student ekonomije Radoje Bakrač sa svojih dvadeset i kusur već se bio navikao na to da sa ovim svetom nešto nije u redu i nije se naročito čudio nepravdama. Uostalom, ko uopšte stiže da ih sve proprati zabrinutom grimasom kad ih je toliko, na svakom koraku. Ono što je njega terorisalo nije bilo filozofske prirode: bile su to bubašvabe u maloju, iznajmljenoj prizemnoj kući gde je stanovao. Raša Bakrač nije bio gadljiv, nije bio ni nešto specijalno pedantan, ali bubašvabe su grozne pa su grozne, i nešto se moralo preduzeti. Čuo je priče o tome kako one šire razne zaraze, jer dolaze iz kanalizacije, i uprkos činjenici da on voli kuću u haotičnom stanju, misao o tome kako gadost mili

po njemu dok spava nije mu davala mira. Nikako. Kupio je sprej protiv insekata i stao da prska. I bi mir. Čitavih nekoliko dana. Onda je nova bublja divizija izvršila desant, kao da se ništa pre toga nije desilo. Uz to, pojavio se podmladak, očigledno zaostao iz prethodne ture, negde vešto sakriven. Raša Bakrač ponovio je isti manevar. U stvari, sprej je služio samo kao diverzija, da izmami neprijatelje napolje. Onda je Raša iskakao iz bunkera i upuštao se u dvoboje na život i smrt, prsa u prsa, sa svakim Švabom pojedinačno. Činio je to u majici sa likom Bate Živojinovića, rituala radi, naoružan papučom ili debelim rečnikom engleskog. Ali sve uzalud. Da se sav Raša u so premetne, ne bi Švabi ručak osolio; sve nove i nove jedinice crnih oklopnika umarširavaju krišom i noću kreću u svoje terorističke akcije. Šta drugo preostaje u ratu, kad nisi dovoljno jak? Naravno, treba ti moćni saveznik! Tako je Raša Bakrač odlučio da pozove momke koji sprovode deratizaciju, dezinsekciju i dezisveostalo, te da sa njima sklopi pakt. Saveznici ušetaše naoružani teškom artiljerijom: sa tom opremom, izgledali su kao Isterivači duhova. Strategija je bila jasna: mnogo je važnije zaprašiti dvorište, naročito oko šahta, jer tu je neprijateljska glavna baza. Udariše oni svom snagom letnji dan do podne, a onda se počastiše rujnim vinom da se proslavi kraj rata i, dakako, pobjeda, pa odoše.

Raša je priupitao tom prilikom i komšije sa kojima je delio dvorište da li žele da zapraše i svoj dom, na šta mu je matora komšinica ljubazno, ali ipak s nekakvim suptilnim gađenjem, objasnila da oni nemaju buba u svojoj kući. Kako da ne, nego pravo iz šahta idu kod Raše, to je naredba stigla direktno iz jonosfere u švapske šlemove.

Ali, ako ne smeta njima, ne smeta ni Raši. Međutim, nije bilo tako jednostavno. Istog popodneva, komšinica je uzela crevo da poprska cveće, i tom prilikom polila sav beton okolo, čime je sprala i otrov. Potpuno.

Onog časa kada je u kuhinji primećen prvi izviđač novog kontingenta bubašvaba, Radoje Bakrač se prvi put zapitao ima li Boga. Vrlo, vrlo ozbiljno javilo mu se to pitanje.

Glava III

Ćutanja

Neki veoma neuobičajeni oblik osećaja samoće i napuštenosti, učinilo se Raši Bakraču, prostrujao mu je kroz kosu onako kako to čini prvi septembarski vetar: nehajno i samo na tren, vazda užurban nekim svojim poslom, sejući sijaset nejasnih, ali svakako setnih misli. Taj osećaj upokojio je njegovu poslednju nadu za pronalaženje rupe u nesreći koja ga je zadesila, rupe koja bi dokazala da sve ovo nije stvarno. Sve u svemu, postade mu naprasno jasno da je to bila još jedna rupa koju je pokušavao da izdubi čekićem.

„Dakle, tako: ja sam u autobusu zaglavljenom između ovog i onog sveta, sa još nekim tu ljudima koji su se istim 'poslom' zaputili u... kuda su se zaputili? Da, u taj tamo svet. Pa dobro. Šta mu jebem. Dobro.“

Nije to bilo do ubedljivosti poruke sa razglasa. Sigurno ne ni do ubedljivosti one devojke što vrišti ili onog

naočarka. Ne, nešto drugo se dogodilo: nešto nalik na unutrašnji glas, možda instinkt... nešto u njemu samom ubedilo ga je da je cela ova suluda situacija istinita. Nije mu se više psovalo povodom toga. Mada, nije bio ni miran. Kao da je utonuo upravo u neko međustanje, inače potpuno strano uobičajenom njemu. „Šta drugo čovek da misli kad je mrtav, a opet i nije baš mrtav, ne baš mrtav – mrtav...“ Raša Bakrač izbegavao je u životu da bude mrtav ozbiljan, pa mu ništa lakše nije padalo da sad odjednom bude i mrtav i ozbiljan. Naprosto, nije zamišljao da smrt izgleda ovako: i ne osetiš kad umreš, nego ti to jave preko razglasa. Kad bolje razmisli, činilo mu se da mu postaje užasno dosadno. U ovom autobusu svi samo ćute. „Dajte, ljudi, živnite! Pa niko nije umro!“ – htede da vikne, ali se, srećom, na vreme ugrizao za jezik, shvativši besmislenost te dosetke u ovakvoj okolnosti. Dobro, 'ajde, svi su mrtvi, ali zar to mora baš tako preozbiljno da se shvati? Kod ove pomisli, malo se postideo: njegova bi mu majka sad rekla da ni život nije shvatao dovoljno ozbiljno, pa ga ni prerana smrt nije u tome opametila.

Ta ga je misao oterala u novu: stvarno, šta li sad misli jadna majka? I prijatelji? I celi svet? Plaču li? Toliko puta je o tome razmišljao ranije, mučeci se dilemom pitaju li se i ostali ljudi to isto, ili samo on: kad bi umro, ko bi sve došao na sahranu? Ko bi koliko žalio? Tada bi svi pokazali svoje pravo lice, ali hoće li on to moći da vidi? „Hm. Ništa od toga! Nego se sedi u autobusu, eto.“ – ljutito grmnu u sebi. No, tada je shvatio još jednu zbunjujuću stvar: on nije tužan. Preslišao je sva svoja topla osećanja koja gaji prema bliskim ljudima, a zatim ih i prebrojao: sva su bila na mestu, sva su bila na broju. Nije mu bilo

svejedno, daleko od toga. Ali nije osećao žalost. Ne na onaj uobičajen način. Dosetio se neke stare priče o tome da su pokojni – spokojni, da u tom smislu osećaju neki čudnovati mir prema svetu koji napuštaju. „To je valjda to... čudan neki osećaj. Čudan.“ Nije nalazio bolju reč. Žaliti, ali ipak ne žaliti. Žaliti, ali osećati spokoj. Osećati saglasnost sa nužnošću, biti svestan one „tako je moralo biti“ fraze i to prihvatiti toliko prirodno, toliko da to uopšte nije bilo prihvatanje, nego osećaj. Šta drugo pomisliti o tom osećaju nego da je... čudan.

„Šta o tome misle ovi drugi ljudi...?“

Tada je jasno spoznao da je ove nemile saputnike njegova svest registrovala jedino kao tišinu. Nikoga osim ono dvoje navalentnih budaletina on nije ni osmotrio. Zato se našao u nebranom grožđu shvativši da je okrenuo leđa čoveku s kojim deli isto sedište; Raša Bakrač nije sa bontonom bio baš na „ti“, ali nije ni želeo da bude neotesan. U celoj toj zavrzlami nakon naglog buđenja, kada je ponovo seo – seo je postrance, okrenuvši tako leđa osobi koju, tek sada je to primetio, nije ni pogledao ranije. Nevešto je gvirnuo preko ramena, osećajući neugodnost od sudara sa saputnikovim pogledom. Srećom, brinuo je uzalud: starac koji je tu sedeo bio je čvrsto zagledan u prozor, ne odajući ni najmanju nadu u otkivanje prikovanog mu pogleda. Raša se malo oslobodi, pa i sam pogleda u prozor: bio je blatnjav i ništa se naročito nije moglo videti kroz njega. Na onim mestima gde je to bilo moguće, videlo se – ništa. Napolju je bilo nešto nalik na gustu maglu iz koje nije izranjao nijedan jedini oblik bilo koje vrste. A opet, starac je gledao.

To što svi čute, u Rašinoj glavi imalo je jasno objašnjenje: reč je o jednoj vrsti snobizma. Kada bilo kakva